

Covid-19: Psikologlar ve Kriz Zamanlarında Etik Sorumluluk

Makalenin

Geliş Tarihi / Received: 15.04.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 02.05.2020

Hakan İŞÖZEN*

Öz

Covid-19 gibi global salgınlar ya da pandemi, bir afet olarak yorumlanabilir. Her kriz, olağan hayatın işleyişini sekteye uğratır. Olağan dışı bu dönemlerde, insanların acil psikososyal destek ihtiyaçlarının tespiti ve normal hayata geçişte bireysel psikologlara da rol düşmektedir. Kriz dönemleri, danışan-danışman ilişkisinin kapalı evreninden psikoloğu dışarı çıkartıp, genel pratiğinin dışında da etkinlik göstermesine neden olur. Bu süreçte, psikoloğun eylem tercihleri ve bu eylemlerin etik dayanakları psikoloğun varoluşu ile de ilgilidir. Bireysel psikolog faydacı etiği tercih ederek de bir varoluş seçebilir. Aynı şekilde, deontolojik etiği seçerek de bir mesleki varoluş seçebilir. Bu makalede psikoloğun tercihlerinin hem kendisini hem de toplumu nasıl etkileyebileceği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Pandemi, Bireysel psikoloji, Etik seçim, Deontolojik etik, Faydacı etik*

---

*Dr. Öğr. Üyesi Hakan İŞÖZEN, İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, hakanisozen@aydin.edu.tr
Orcid: 0000-0001-5784-419X
Doi Num: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_v06i1001

Covid-19: Psychologists and Ethical Responsibility in Times of Crisis

Hakan İŞÖZEN*

Abstract

Global outbreaks such as Covid-19 or a pandemic can be interpreted as a disaster. Every crisis disrupts the functioning of ordinary life. In these extraordinary periods, individual psychologists also play a role in determining the urgent psychosocial support needs of people and transitioning to normal life. Crisis periods bring the psychologist out of the closed universe of the client-counselor relationship and cause it to be active outside of his general practice. In this process, the psychologist's preferences for action and the ethical basis of these actions are related to the existence of the psychologist. The individual psychologist can also choose an existence by preferring utilitarian ethics. Likewise, he can choose a professional existence by choosing deontological ethics. This article discusses how the psychologist's preferences can affect both himself and society.

Keywords: *Pandemia, Individual psychology, Ethical preference, Deontological ethics, Utilitarian ethics*

---

* *Hakan İŞÖZEN, Asst. Prof., Istanbul Aydın University, Psychology Department, hakanisozen@aydin.edu.tr*
Orcid: 0000-0001-5784-419X
Doi Num: 10.17932/IAU.AIT.2015.012/ait_y06i1001

Giriş

Yeni tip Corona virüsü Covid-19 salgını ile birlikte tüm dünya, olağan dönemde yaşadığı üretim ve tüketim süreçlerini büyük ölçüde askıya alıp, sosyal yalıtıma maruz kaldı. Son derece hızlı bulaşabildiği, yer yer ölümcül olabildiği ve geleneksel tıbbi çözümlerin yeterli olmadığı, kökeninin vahşi yaşamla insan teması olduğu düşünülen bir hastalık. Bu ‘pandemi’den ya da Türkçesi ile ‘tüm insanlar’, yani sosyal sınıf, demografik özellikler, yaşam tarzlarından bağımsız olarak farklı oranlarda olsa da paylarını aldılar. Salgın, yaygın olarak ‘maddi hayatın yeniden’ üretimi için gereken, alışkanlığa dönüşmüş temel insan davranışlarını değiştirdiği ve günlük hayatın akışını böldüğü ya da yarıda kestiği için küresel bir kriz olarak görülmekte. Bu bir kesinti, kopuş, devamsızlık, kayıp, akışın inkıta uğraması anlamında yoğun bir kriz. Bu tür krizlerin, yani insanlığı kıtlık ve ölümlerle sınıyan krizlerin, afet olarak değerlendirilmesi yanlış olmayacaktır. Covid-19 salgını da pandemik bir afet olarak değerlendirilmez.

Afet, Kriz, Kaos, Olağanüstü Dönem

Afetin en genel tanımını şu şekilde tanımlamak mümkündür: En genel tanımla insanlar için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen ve etkilenen topluluğun kendi imkân ve kaynaklarını kullanarak üstesinden gelemeyeceği, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylar (Ergünay, 2009).

Doğal ya da insani afetler, jeolojik kökenli, meteorolojik kökenli ve teknolojik kökenli olarak kabaca tasnif edilmekte ve bu tasnifin içine, depremler, su baskınları, toprak kaymaları, çığ ve kaya düşmeleri, nükleer ve kimyasal kazalar, fırtına, kasırga ve tayfunlar, savaşlar, büyük göçler, kıtlık, kuraklık, erozyon, çölleşme ve salgın hastalıklar girmektedir.

Her afette, kriz ya da olağanüstü dönemin yoğun, şiddetli bir aşaması ve sonrasında da normalleşme, olağan toplumsal akışa geçiş ve iyileşme süreci görülmektedir. Bu süreçte beslenme, barınma, tıbbi destek, psikososyal destek, eğitim ve üretim süreçlerinin başlaması amaçlanır.

Bu yazının ana konusu, afet, kriz ya da olağanüstü koşullardaki psikososyal destek pratiklerinde psikolojinin rolü ve bu süreçte psikologların uyması gereken etik ilke ve tavırların ne olacağının tartışılmasıdır.

Travma psikolojisi, genel bir yaklaşımla bireyi esas alan ve travmanın atlatılmasının daha geniş zaman dilimlerinde başarılılabildiği bir uygulama alanıdır. Buna karşın, bireysel travmalar hesaba katılmakla beraber, Covid-19 salgınında gördüğümüz türden bir kriz, tüm insanları kapsayan ve bu nedenle psikolojik desteğin tüm insanlara yönelik olması gereklilik gösteren bir durumdur. Klasik psikolojik yaklaşımda, insan psikolojik destek almak için harekete geçerken, afet türü kriz dönemlerinde, psikologların insanlara onların doğrudan ve bireysel talepleri olmadan destek vermeleri söz konusudur. İşte bu ikinci kategori, psikososyal destekten bağımsız düşünilemeyen ve psikolojiyi de içine alan konudur. Bireysel psikoloji meslek pratikleri ile psikososyal destek nasıl bağdaştırılır?

Psikososyal destek, toplumun olağan dönemlerinde olduğu gibi danışan ile danışman arasında, danışandan danışmana doğru yönü kurulan mesleki bir ilişkiden ziyade (bu danışanın ferdi talebinin kriz sürecinin her aşamasında mevcut olduğu ve olacağı gerçeğini dışlamaz) psikologlardan toplumun geneline doğru bir destek ve yardım biçimidir. Kamusal ölçeklidir ve yukarıda belirttiğimiz gibi klasik psikolojik destek biçimlerinden yararlanmakla beraber farklı bir destek türüdür.

Psikososyal destek, desteğe ihtiyacı olanların olanaklarının ve gereksinimlerinin tespiti için kriz alanlarında bizatihi bulunma ve çalışma gerektiren bir süreçtir. Yapısı gereği kolektif bir alan çalışmasıdır. Gereksinim ve olanakların tespiti ile beraber, olağan döneme dönüş sürecinde, insanların kayıp, belirsizlik ve tekinsizliğin yol açtığı korku, kaygı ve stresi aşmak için dinginleştirilmeleri, yönlendirilmeleri, olumsuzluklarla başa çıkabilme yöntemlerinin aktarılması, kısaca toplumun kendi olağan işleyişine dönmesine yardımcı olmak çabasıdır.

Psikolojik temelli sosyal destek adından da anlaşılacağı gibi esasen sosyal, kamusal bir müdahaleyi ifade eder. Toplumların homojen olmadıklarını atlamadan, yani her türden ekonomik, kültürel, sınıfsal farklılıklarla birlikte, sosyo-demografik çeşitliliğin de hesaba katılacağı bu süreç, bireysel psikologların da ne türden katkılar üretmeleri gerektiğinin düşünülmesini gerektiren bir süreçtir.

Danışanın kendi isteğiyle başvurduğu (yetişkinler için geçerli) klasik, olağan dönem danışan-danışman ilişkisinin tersine döndüğü, danışmanın doğrudan insanlara psikolojik destek ya da yardım için topluma yöneldiği olağandışı

bu süreçlerde bireysel psikologların geleneksel yöntemler dışında ne tür araçları kullanacağı ve bu araçların etik buyruk ve sınırlamalarının neler olacağı sadece bireysel psikologların değil ama meslek örgütlerinin ve kamu yöneticilerinin de düşünsel sorunlarıdır.

Danışan-danışman arasındaki mahrem, içe dönük sağaltım ve terapi uygulamalarının ‘dışına çıkıp’ psikoloğun toplumsal, kitlesel destek süreçlerine katkı vermesi aslında çok temel teorik bir sorunu da bize göstermektedir: Halkın psikologları kimlerdir? Başka bir deyişle ana akım bireysel psikolojinin, bireysel görüşme, araştırma, ölçme-değerlendirme süreçleri dışında toplum/halk ruh sağlığı meselelerine olan ilgi ve yaklaşımları ne olmalıdır?

Birey mi Toplum mu? Psikoloji mi Sosyoloji mi?

Yine bu soru modern psikolojinin en başındaki bir ayrımı bize hatırlatmaktadır. Bilindiği üzere, Emile Durkheim sosyolojinin nesnesini tanımlarken onu bir tür karşıtı olarak gördüğü psikolojiden yalıtıma çalışmış ve sosyolojiyi, psikolojik olmayan bir araştırma alanı olarak sınırlamıştı. Yani sosyolojinin nesnesi, bireyin kişisel, öznel ‘patoslarından’ bağımsız düşünülmesi ve bu patos alanı bireyin öznelliği olarak kabul edilmeli, sosyoloji ise bir bilim olarak yani bilimsel kriterlere sadık bir bilim olarak nesnellik ve evrensellik üzerine kurulmalıydı (Durkheim, 1950). Bu anlamda bireyin öznel süreçleri ve bunun davranışlara yansımaları psikolojinin konusu iken (bu haliyle başlangıçta psikoloji nesnellik ve evrensellik kriterlerini sağlamak açısından zayıf bir bilimsel girişim olarak kabul edilmekte iken)¹, sosyolojinin konusu bireyi aşan bir çokluk ve bireye indirgenmeyen ölçülebilir, yapısal, nesnel ve evrensel bir araştırma bir nesnesi olarak tanımlanmaktaydı.

Bireyin toplumdan bağımsız araştırılması ile toplumun bireye indirgenmeden bir nesne olarak araştırılması meselesi Durkheim’in koymuş olduğu teorik ipotekten farklı olarak Platon’da bireyden topluma doğru ve birbirinden koparılmadan ortaya çıkar. Bu anlamda bireyin araştırılması, hatta onun ‘psykhe’sinin araştırılması mümkün olmadan toplum, etik ve siyaset üzerine konuşmak mümkün değildir. Hatta Sokrates’in Delphoi tapınağından devraldığı “kendini bil” sözünü en başa koymadan, başka bir deyişle

¹ Rasyonel Psikolojinin daha o zamanda Kant tarafından bilim olması olanaksız olarak görülmekteydi. Kabaca, İç tecrübenin dayanağı olan transandantal benin görüde bir karşılığı olamayacağı için düşünme ve bilincinde olma imkânı olmayacağı için ruhun bir nesne olarak kurulması ve incelenmesi de mümkün olmamaktaydı. Ayrıca bilim için gerekli olduğu düşünülen gözlem faaliyetinin, psikolojide nesnenin statüsünü bozacağından yine rasyonel psikoloji olanaklı görülmez.

aslında bir psykhe bilimi yapılmadan, hiç bir surette genel insan bilimi yapılamayacağını da söylemek mümkündür. Modern zamanların sosyoloji ve psikoloji bilimlerinin yukarıda sözü edilen birbirlerini dışlama durumu, tam tersine Platon düşüncesinde birbirlerinden koparılamayacak bilgi türleridir. Platon'da tek insan ve sosyal çokluk ve bu çokluğa dair her türlü kavrayış çabası (örneğin siyaset) bireyin psykhe'sinin bilimi yapılmadan mümkün değildir. Psikoloji esasen bu demektir. İnsan psykhe'sinin araştırılması. Elbette Antik Yunan'da bilmek ile ilgili felsefi tartışmalar ve spekülatif açıklamalar ile varlıktan ne anladıkları bu yazının konusu değildir. Birey ile toplum arasındaki hangisinin daha önce geldiği ve hangisinin daha esas araştırma konusu olduğu tartışmalarının daha en başında fark edilmiştir. Bu tartışmaların günümüzde yersiz ve anlamsız kaldığının düşünülmesi ve meselenin psikoloji ve sosyolojinin teorik konsolidasyonu gibi varsayılan sosyal psikoloji ile giderilmeye çalışılması bu tartışmaların giderildiğini göstermemektedir elbette. Bu tartışmaların sona erdiğini düşünmek esasen bir tür pozitivizmin egemen olduğunu teslim etmektir.

Bireysel psikoloji ile sosyolojik olan arasındaki nesne karışıklığına dair gerilim, zaman içinde yani 20 yüzyılda her iki alana dair akademik sınırların netleşmesiyle giderilmiş gibi durmakla beraber, olağan toplumsal ilişkilerin dışına çıkılması durumunda, yani kriz ve kaos ortaya çıktığında, iki alan arasındaki geçişlerde güçlükler çıkarmaktadır. Bireysel psikoloji ve onun mesleki pratiklerinin başlıca yönü danışandan danışmana doğru ve bireysel istekle gerçekleştiğinden, bunun tersinin söz konusu olduğu yani danışmandan topluma doğru gerçekleşmek zorunda kaldığında mesleki pratiklerin kriterleri ve standartları karmaşaya girmektedir. Birey atlanarak, toplumun geneline psikolojik destek vermek bireysel psikolojinin konusu mudur? Örneğin kitle iletişim araçları yoluyla psikolojik yardım ve rahatlatıcı, stresi azaltıcı yayınlarla kriz sürecinde başarı sağlamak bireysel psikolojinin uygulamalarıyla ne derecede mümkündür? Bu süreçleri organize ve koordine etmek kamu yöneticisinin ne oranda sorumluluğundadır? Danışan-danışman arasında gerçekleşen terapötik süreçlerin dışarıya kapalı ve olması gerektiği gibi tutucu yanı ile kamusal gereksinimler nasıl uzlaştırılabilir?

Öte yandan krizler, psikologlar için bir fırsata dönüşüp, yaygın ekonomik kazanç sağlama aracı mı olmalıdır? Daha önce dile getirdiğimiz soruyu hatırlatalım: Halkın psikoloğu kimler olmalıdır? Psikologların halka karşı sorumlulukları ne olmalıdır? Psikolog seans odasından 'dışarıya' nasıl

çıkmalıdır? Toplumsal anlamda dışına çıkılamayan seans odası psikolog için bir tür tabutluk mudur? Psikologların afet, toplumsal kriz dönemlerinde topluma vereceği desteklerin akademik kriterlere bağlanıp öğretilebileceği akademik müfredat gerekli midir?

Deontolojik Etik mi, Faydacı Etik mi? Kriz Etiği Ne Olmalı?

Kriz dönemlerinde olduğu gibi toplumun ya da insanlığın genel sorunlarına çözüm aramak mı yoksa krizi fırsata çevirmeye yönelik kişisel çıkar ve faydanın peşinde koşmak mı? Psikologlar için temel etik ilkeler yani indirgenemez, devredilemez temel etik ilkeler, ‘yansız’, ‘yüksüz’, ‘yargısız’ olmak ve ‘minimum zarar verme’ üzerine kurulmuştur ve bu her psikoloğu olduğu gibi aslında her bireyi bağlayan ilkeler olarak kabul edilir (Nagy, 2019). Ancak elbette psikologlar için etik, ikilemler halinde kendini gösterdiğinde etiğin ne olduğuna dair eski teorik tartışmalar kaçınılmaz bir önem kazanır. Bu tartışmalar bilindiği gibi aslında insanın ne olduğuna dair bir sorgulamadan bağımsız yapılamaz. Dolayısıyla bir etik ekolü seçmek aslında insanın ne olduğuna dair bir tercihi ve kabulü de yapmak anlamına gelir. Bu da doğrudan ya da dolaylı psikoloğun kendi varoluşuna dair de bir pozisyon almak anlamına gelir.

İnsanın ne olduğuna dair akıl yürütmelere tipik bir örnek olarak Thomas Hobbes’un De Cive kitabının şu bölümü açık fikir verebilir: “Toplumsal ilişkiler üzerine kalem oynatan geçmişteki yazarların çoğunluğu, insanın toplum için uygun doğmuş bir hayvan olduğunu, ya varsayarlar ya da ispatlamaya çalışırlar (Yunanca ifadesiyle zoon politikon). Bu temel üzerine bir sivil öğreti inşa ederler.. Bu aksiyon çok yaygın bir şekilde kabul görse de yanlıştır; bu hata insan doğası hakkındaki gerçeküstü bir görüşten kaynaklanmaktadır... İnsan diğer insanlara karşı doğal bir sevgi besleseydi, eş deyişle onları dostları olarak sevseydi, herkesin herkesi insan olduğu için eşit derecede sevmemesi veya arkadaşlığı diğerlerinden daha değerli ve yararlı insanların arkadaşlığını tercih etmeleri için hiçbir neden olmazdı. Öyleyse doğa gereği, biz onların arkadaşlığını değil ama onlardan gelecek şan ve yararın (commodum) peşindeyiz. Bu asıl olarak peşinden koştuğumuz şeydir, arkadaşlar ikincildir. İnsanların bir araya gelmekteki amacı karşılaştıklarında yaptıklarından çıkartılabilir. Eğer iş için toplanmışlarsa herkes çıkar peşindedir, arkadaşlık değil. Eğer neden sosyalleşmekse, sevgiden ziyade, karşılıklı korkuya dayanan bir çeşit politik bir ilişki gelişir; bu, bazen bir hizip için olsa bile, asla iyi niyet değildir (Hobbes, 2007).”

Sadece bu örnek bile 19. yüzyılın ünlü faydacı düşünürleri olan Jeremy Bentham ve John Stuart Mill'e kadar uzanan ve etik ilkelerin ne olduğuna dair soruşturmanın insanın ne olduğuna dair soruşturmaya beraber olabileceğinin berrak bir örneğidir. Faydacı düşüncenin düşünsel temelleri Antik Yunan'a kadar götürülebilir. Antik Yunan'daki hedonist okullar ki Demokritos ve Epikuros'ta başlıca argümanlarını görürüz, 'hedone'yi bireysel ve düşünsel hazlar olarak bölmekteydi. Bu yaklaşım ferdin hazzı ile mutluluk arasında bağ kurar. Antik Yunan'daki bu haz merkezli anlayış hazzın iyi, acının kötü olduğunu ve bunun da nihai etik ölçü olduğunu ileri sürmüştü. Antik Yunan'dan farklı olarak 19. yüzyılda toplumu da içeren hazzı ve diğer bir deyişle faydacı etik anlayışına geçiş, bireyden topluma bu geleneğin tarihsel yolculuğunu anlatır. 19.yy'da 'en fazla sayıda insanın en büyük miktarda mutluluğu' bu etiğin yeni mottosu oldu (MacIntyre, 2001). Neticede bir eylemi ahlaki kılan o eylemin maksimum haz minimum acı vermesi ise bu da bir eylemi sonuçları itibari ile düşünmek anlamına gelmekteydi. Ne kadar çok insan eylemlerinden haz alırsa toplum da ahlaki açıdan doğru bir eksende olacaktı. Sonuç merkezli bu etiğin psikologlar ve afet gibi kriz dönemlerindeki psikologların topluma karşı sorumluluğu açısından değerlendirilmesi nasıl olacaktır? Eğer psikolog ferdi çıkarı ve hazzını ana amaç olarak görürse ve kişisel esenliği her türlü harici iyinin önünde kabul görürse, buradan toplumsal sorumluluk ve iyilik nasıl doğacaktır? Her psikolog kazanç odaklı mesleki kariyeri üzerinden maksimum hazzı sağlamaya çalışırsa kriz dönemlerinde olağan akışın sekteye uğraması ile bu durum çelişeceği için, yani faydacı etik, olağan dönemlerin genel ekonomisi içinde karşılık bulabilse bile kriz dönemlerinde çalışmayacağından başka bir etiğin, sonuççu bir etiğin tersine, niyet merkezli bir etiğin, öncelik haline gelmesi kaçınılmaz olacaktır.

Deontolojik etik, Kant'ın formüle ettiği haliyle sonuççu bir etik olarak kabul görmez (Kant, 1995). Bir eylemi ahlaki kılan şey o eylemin sonuçlarının hesabından ziyade eylemi kuran niyetin kendisidir. Bu niyet eylemin iyiyi amaçlamasıdır. Burada iyi, haz hesabından farklıdır. Haz, davranışlarımıza eşlik edebilir ama iyi, sonucun haz getirip getirmemesinden bağımsız olarak istenilendir; böylece niyetin kendisi eylemi ahlaki kılar. Diğer bir husus ise bir ödev etiği olarak Kant etiği, eylemin öznesine izlenecek kuralları vaz eder. Bu kurallar koşullu ya da koşulsuz buyruklardır. Koşulsuz buyruklar insana yapması zorunlu eylemleri bildirir. Bu buyruklar; "her zaman öyle davran ki davranışının ilkesi evrensel bir ahlak kuralı olarak kabul görsün"

ve “insanlığı her zaman bir amaç olarak al, hiçbir zaman bir araç olarak görme”dir. İnsan ve haysiyeti her türlü eylemin nihai değeri ve ölçüsüdür.

Aslında bir psykhe araştırmacısı olan psikolog, olağan bilim üretimi dönemleri dışında yani kendi etkinliğini de sekteye uğratan kriz dönemlerinde, mademki maksimum insana fayda üretir, faydacı etiği bir yol gösterici olarak almalı mıdır ve faydacı etik bu dönemde genel iyiyi tesis etmek için en etkin yol olarak görülebilir mi? Öte yandan, faydacı etiğin tersine, eyleminin sonuçlarının ona fayda ya da haz vermesinden bağımsız olarak psikolog kriz dönemlerinde halka psikolojik desteği koşulsuz olarak sağlamalı mıdır? Bireysel psikoloji pratiklerini düşündüğümüzde, psikoloğun bu pratiklerin dışına çıkarak kişisel çıkar ve hazzını ertelemesi, halkın psikososyal destek ihtiyaçlarını karşılamada ve krizden normalleşme aşamalarına geçişte, etkin bir çözüm olabilir mi?

İki nedenden ötürü psikolog için ödev etiğini kriz ya da afet dönemleri için asli etik olarak kabul etmek mümkündür. Bunlardan biri, psikolog için afet ya da kriz döneminde, korku, kaygı ve stresle yüklü bireylere destek verme motivasyonunun ekonomik çıkar olması durumunda bu bir fırsatçılık olacak ve aslında krizi bu şekilde ekonomik fırsata dönüştürmek yağmacı, talancı kitle hareketlerinden farklı olmayacaktır. Elbette bu durumdan herkese emsal olacak evrensel bir etik çıkmayacaktır. Bireysel fayda arzusu ile evrensellik ilkesi çelişki içinde olacaktır.

Öte yandan kriz döneminde insanın psikolog tarafından araç olarak görülmesi yani krizin yaygınlığı oranında travmatize olmuş insanların acil destek ihtiyaçları oranında danışandan müşteriye doğru evrilerek araçsallaştırılması da insanın amaç olarak görülmesi buyruğu ile çelişik olacaktır. Müşteri arada ürün ya da hizmeti satın alan ve bundan da bir kullanım değeri bekleyendir, ancak danışan, her ne kadar danışmanı ile ücretli bir akit ilişkisi içinde olsa bile bu ücretin psikoloji pratiği ve etiği içinde bir karşılığı vardır. Bunun dışındaki her türlü kişisel servet amaçlı olarak danışanın araçsallaştırılması etik olarak temellendirilemeyecek ve özellikle destek gereksinimlerinin aciliyeti ve baskısı hiçbir surette etik kural ve ilkesizlik boşlukları yaratmanın zemini olamaz.

Covid-19 parantezi dahilinde konuşursak, salgının yaratmış olduğu kendine özgü afet durumu gözlemlenmektedir. Üretim alanları, zorunlu ihtiyaç kategorileri dışında kısıtlanmış ve çalışanlar ve hizmetleri alanların büyük

bölümü evlerinde karantina durumuna geçmişlerdir. Tüm insanları etkileyen bu salgının, diğer afetlere göre özel bir durumu olduğu açıktır. Afet durumu ev ve barınma yerleri dışında, kamusal alanlarda gerçekleşmeyip, doğrudan insanları eve hapseden bir özellik gösteriyor. Danışanın da danışmanın da ortak olarak ve eşit biçimde etkilendiği bu salgında, psikoloğun deontolojik refleksler üretip psikososyal destek verebilmesi büyük oranda bireysel ve dijital medyalar sayesinde olabilmekte. ‘Online’ destek olarak tanımlanan bu ana akım psikoloji pratiği dışında tanımlanan destek yöntemi, istisnadan kurala dönüştükçe bu pratiğin kendine özgü yapısı nedeniyle etik açıdan yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Öncelikle online destek yöntemleri, ana psikoloji yöntemlerinin dışında tamamen ayrı bir pratik olarak düşünülürse bu durumda kendine özgü etik kuralların da hesaba katılması gerekir. Titiz ve katı sayılabilecek psikologlar için mevcut etik yönetmelikler tamamen online destek uygulamaları için de geçerli sayılması gerekiyor (TPD, 2018). Online destek, danışan ile danışman arasındaki ilişkinin gevşek seyrini gerektirmediği gibi Covid-19 sırasındaki destek süreçleri için de ayrı bir uygulama fırsatı olarak görülmemelidir. Psikososyal çerçeveli desteklerinin acil hayata geçirilmesi, özellikle afet, kriz, kaos dönemlerinde, olağan dönemdeki etik kodların ihlal edilmesini haklı çıkarmamalıdır.

Kaynakça

Ergünay, O. (2009). *Afet Yönetimi: Genel İlkeler, Tanımlar, Kavramlar*. Ankara.

Durkheim, E. (1950). *Leçons de Sociologie, Publications*, de l’Université d’İstanbul: İstanbul.

Nagy, T. F. (2019). *Psikologlar İçin Temel Meslek Etiği*, Nobel Yayınevi: Ankara, çev: İhsan Dağ.

Hobbes, T. (2007). *Yurttaşlık Felsefesinin Temelleri*, Belge Yayınları: İstanbul, çev: Deniz Zarakolu.

MacIntyre, A. (2001). *Ethik’in Kısa Tarihi*, Paradigma yayınları: İstanbul, çev: Hakkı Hünler, Solmaz Hünler.

Kant, I. (1995). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları: Ankara, çev: İonna Kuçuradi.

Türk Psikologlar Derneği (TPD) (2018). Etik Yönetmeliği. <https://www.psikolog.org.tr/tr/files/folder/etik-yonetmeliği-x389.pdf>